

'n Ou liedjie op 'n nuwe wysie – 'n ander blik op “Ballade van die Gryslan

P.D. van der Westhuizen

Opsomming

“Ballade van die Gryslan

Summary

“Ballade van die Gryslan

1. Inleiding

In sy *Gids by Opperman se Senior Verseboek* sê Cloete (1981: 77) o.m.: “Ballade van die Gryslan

Omdat daar reeds soveel oor hierdie ballade geskryf is, is hierdie opstel nie 'n poging om nog eens 'n literêre interpretasie en waardering daarvan te gee nie. Die gedig word hier bloot as 'n teks benader en sekere aspekte van die “Skaal en Kategorie”-model van Sistemiese Grammatika (kyk o.a. Halliday, 1966 en Muir, 1971) word daarop toegepas. Op hierdie wyse word aangetoon hoe die karakterontwikkeling van die verteller, soos in die drie passasies van die ballade geopenbaar, deur die onderliggende semantiese struktuur van die gedig weerspieël word. Om hierdie toepassing van Sistemiese Grammatika vir die oningewyde leser verstaanbaar te maak, is dit eers nodig om die belangrikste kenmerke van die “Skaal en Kategorie”-model kortliks te verduidelik.

2. Die “Skaal en Kategorie”-model

2.1 Agtergrond

Die “Skaal en Kategorie”-model bevat drie *kategorieë* van die teorie van grammatika en vir *skale*. Die kategorieë word in twee groepe verdeel. In die eerste plek gee die kategorieë van *eenheid* en *struktuur* rekenskap van die verhoudings in *praesentia*, dit wil sê die sintagmatiese verhoudings in die taal (kyk Halliday, 1961). Hierdie sogenaamde *kettingverhoudings* staan in die Sistemiese Grammatika as *oppervlaktegrammatika* bekend (vergelyk o.a. Muir, 1971 en Berry, 1975 en 1976).

Die oorblywende kategorie, die *sisteem*, gee rekenskap van die verhoudings in *absentia* – d.w.s die paradigmatische verhoudings. Omdat Halliday (1966) hierdie verhoudings as meer semanties van aard beskou, staan hierdie keuseverhoudings as die *dieptegrammatika* in die “Skaal en Kategorie”-model bekend.

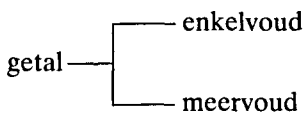
Die vier skale, *diepte*, *delikaatheid*, *rang* en *realisasie* lê ’n verband tussen die kategorieë onderling, en verbind hulle met die data.

Weens ruimtegebrek word die “Skaal en Kategorie”-model wat die voorloper was van generatiewe modelle soos dié van Hudson (1971 en 1976) en Fawcett (1980) nie in meer besonderhede bespreek nie. Omdat slegs aspekte van die dieptegrammatika van die “Skaal en Kategorie”-model in hierdie opstel op “Ballade van die Grysland” toegepas word, sal net die sisteemkategorie vervolgens in meer detail verduidelik word.

Die Sisteemkategorie

In alle sistemiese modelle is die sisteemkategorie dié kategorie wat rekenskap gee van die keuseverhoudings in taal. Dit is juis as gevolg van die nadruk wat hierdie taalkundige denkskool op die paradigmatische verhoudings in taal plaas, dat hulle die naam *Sistemiese Skool* gekry het.

’n *Sisteem* is ’n *geslote stel keuses met ’n invoervoorwaarde*. Daar is byvoorbeeld ’n sisteem, die *getalsisteem*, wat in Afrikaans ’n keuse tussen *enkelvoud* en *meervoud* bied, en in party ander tale ook nog ’n *dualis* insluit. Die getalsisteem in Afrikaans kan soos volg met ’n skets weergegee word:²

Hierbo is *getal* die *invoervoorwaarde* vir ’n keuse tussen *enkelvoud* en *meervoud*. ’n Keuse uit een sisteem kan egter as invoervoorwaarde dien vir ’n keuse uit ’n ander sisteem. Die invoervoorwaarde *substantiwies* laat in Afrikaans bv. ’n keuse toe tussen *massa* en *soort*. Word *soort* gekies, kan dit as invoervoorwaarde vir *getal* dien. Op dié manier neig sistemiese keuses om netwerke te vorm.³

Halliday (in Allerton e.a., 1979: 57–79) beweer dat sistemiese keuses daartoe neig om in groepe saam te bondel, naamlik keuses ten opsigte van *transitiwiteit*, *modus* en *tema*. Hierdie feit bring hy in verband met wat hy die *makrofunksies* van taal noem, naamlik die *idee-funksie*, die *interpersoonlike funksie* en die *tekstuele funksie*.

Vir die doel van hierdie opstel word daar slegs op die transitiwiteitskeuses gefokus, en dan ook net daardie keuses wat van belang is by die bespreking van “Ballade van die Grysland”.

2.3 Transitiwiteit

In die Afrikaanse grammatika doen ons keuses tussen verskillende proses-tipes verskillende deelnemers aan prosesse en ook verskillende tipes omstandighede wat by die prosesse betrokke is. Verder word ook gekies tussen verskillende maniere waarop prosesse, deelnemers en omstandighede verbind kan word. Hierdie keuses staan gesamentlik as *transitiwiteitskeuses* bekend. Transitiwiteit word breedvoerig deur Halliday (1967a en -b en 1968) bespreek.

Hier onder volg net 'n kort samevatting van die basiese steltipes, proses-tipes en deelnemerstipes wat as agtergrond moet dien vir die bespreking van “Ballade van die Grysland”.

(a) Basiese steltipes⁴

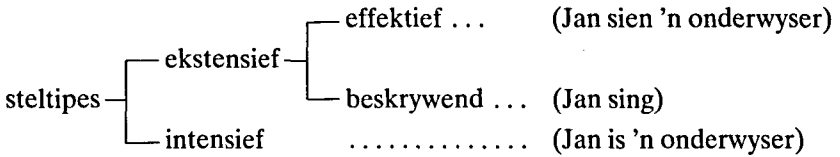
Die belangrikste onderskeid wat ten opsigte van die basiese steltipes gemaak kan word, is die onderskeid tussen stelle wat uitdrukking gee aan 'n onderliggende semantiese *doen*-proses en die stelle wat dit nie doen nie. Die onderskeid kan met die volgende voorbeeldsinne geïllustreer word:

- (1) Jan sien 'n onderwyser
- (2) Jan is 'n onderwyser

Van (1) kan 'n mens sê: “Wat Jan *doen*, is om 'n onderwyser te sien.” Dit kan nie van (2) gesê word nie. Vergelyk: “Wat Jan *doen*, is om 'n onderwyser te wees.” Stelle wat aan die *doen*-toets voldoen, word in die Sistemiese Grammatika *ekstensiewe* stelle genoem. In hierdie stelle is die *akteur* 'n *doener* en kan hy prosesse uitvoer wat op 'n *doelwit* “gerig” is, bv. in (1) hierbo, waarin “'n onderwyser” die doelwit is, of hy kan betrokke wees by 'n proses wat nie “gerig” is nie, soos in die geval van (3) Jan sing. In die sistemiese model wat hier gebruik word, staan die “gerigte” stelle as *effektief* bekend, en die “niegerigte” stelle as *beskrywend*.

'n Stel soos (2) hierbo word 'n *intensiewe* stel genoem. In so 'n stel is die *akteur* nie 'n *doener* nie, maar 'n *attribuant* en staan die proses wat betrokke is as *askripsie* bekend. In stel (2) is “'n onderwyser” dus nie die doelwit van 'n proses nie, maar is dit die *attribuut*.

Wat tot dusver oor steltipes gesê is, kan soos volg in 'n beknopte netwerkskets weergegee word:

Vir die doel van die bespreking is dit nie nodig om die netwerk hier verder uit te brei nie.

(b) Prosestipes

Dit moet beklemtoon word dat die term *proseses* hier in 'n wye betekenis gebruik word "to cover all phenomena to which the specification of time may be attached – ... anything that can be described by a verb" (Halliday in Kress, 1976: 159).

As 'n mens die volgende sinne met mekaar vergelyk, word dit duidelik dat daar verskillende prosestipes is:

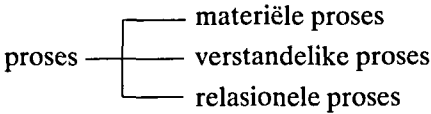
1. Die man *skop* die hond
2. Die meisie *vertel* die verhaal
3. Die seun *is* 'n atleet

Alhoewel 1, 2 en 3 struktureel dieselfde lyk, d.w.s. S P K-stelle is, is daar, as 'n mens dieper as net die oppervlakte kyk, opmerklike verskille tussen hulle. In die eerste plek voldoen 1 en 2 aan die *doentoets* om aksies uit te ken. 'n Mens kan bv. sê:

1. Wat die man *doen*, is om die hond te skop, en
2. Wat die meisie *doen*, is om die verhaal te vertel, maar nie:
3. *Wat die seun *doen*, is om 'n atleet te wees nie.

Daar is dus 'n duidelike verskil tussen die werkwoorde in 1 en 2 en die werkwoord in 3. In 3 word daar niks *gedoen* nie, maar het 'n mens met 'n relasie tussen *die seun* en 'n *atleet* te doen. Die seun verkeer as 't ware in 'n *toestand van atleet wees* (vgl. Leech 1971: 25–26). Die proses wat hier betrokke is, word 'n *rasionele proses* genoem. In 1 en 2 is daar ook 'n verskil tussen die twee prosesse wat ter sprake is. In 1 het 'n mens te doen met 'n proses wat 'n deelnemersrol bevat wat *DOENER* genoem kan word; die proses wat ter sprake is, is 'n fisieke aksie, 'n *materiële proses* (vgl. Berry, 1975: 151), en verder is die proses gerig op 'n deelnemer wat die *DOELWIT* genoem kan word. In 2, wat op die oppervlakte struktureel identies aan 1 is, is daar nie van 'n materiële proses sprake nie. Hierdie soort proses noem Halliday (in Kress, 1976: 164) 'n *verstandelike proses*. Hy wys daarop dat 'n mens by hierdie tipe proses nie van 'n *DOENER* en 'n *DOELWIT* kan praat nie, maar van 'n *PROSESSEERDER* en 'n *FENOMEEN*.

Die prosestipes wat hier bo uiteengesit is, kan diagrammaties soos volg opgesom word:

By elkeen van hierdie prosestipes is daar nog verdere subtipes wat onderskei kan word. Dit sal vervolgens puntsgewys gedoen word.

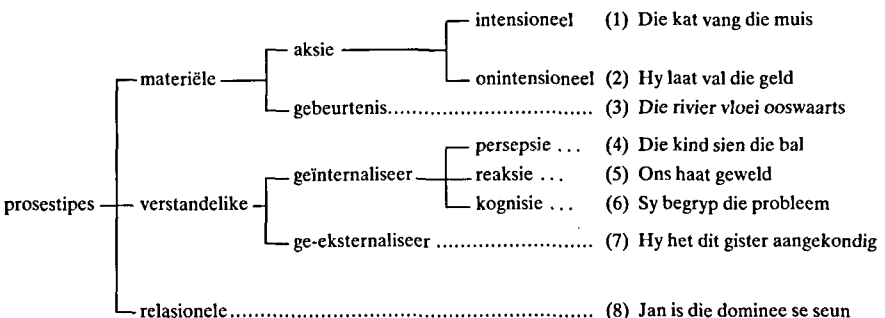
In die eerste plek kan gekyk word na meer delikate verdelings by materiële prosesse. In 'n sin soos 1. *Die man skop die hond*, is daar 'n aksieproses wat aan die gang is. In 'n sin soos 4. *Die rivier vloei deur die park*, wat ook 'n materiële proses bevat, is dit duidelik dat daar nie van 'n aksieproses sprake is nie. Wat ons hier het, is 'n *gebeurtenisproses* (vgl. Berry 1975: 152). Aksieprosesse self kan weer *intensioneel* of *onintensioneel* wees. 'n Voorbeeld van 'n intensionele aksieproses is 5. *Jan pootjie vir Koos*, en van 'n onintensionele aksieproses 6. *Hy struikel oor die boomwortel*.

Wat die verstandelike prosestipes betref, kan 'n mens in die eerste plek kies tussen 'n *geïnternaliseerde* proses en 'n *geëksternaliseerde* proses. Geïnternaliseerde prosesse val uiteen in drie groepe, naamlik die *persepsieprosestipe*, die *reaksieprosestipe* en die *kognisieprosestipe*. Voorbeelde van hierdie prosestipes is respektiewelik 7. *Hulle het aandagtig geluister*; 8. *Hy haat Beethoven*; en 9. *Sy dink hulle maak 'n fout*. 'n Voorbeeld van 'n geëksternaliseerde verstandelike proses is 10. *Hy beweer ek het gelieg*.

In die derde plek word die relasionele proses, waarvan daar ook twee tipes is, nou bespreek. Die twee tipes relasionele prosesse is *attribusie* en *identifikasie*. 'n Stel wat uitdrukking gee aan 'n attributiewe relasionele proses, is 11. *Hy is 'n onderwyser*. In hierdie geval is daar slegs een deelnemer aan die proses en is die proses een waarvolgens daar 'n verhouding tussen die *hy* en 'n hele klas, die onderwyserklas aangedui word. In die geval noem ons die *hy* die *attribuant* en 'n *onderwyser* die *attribuut*.

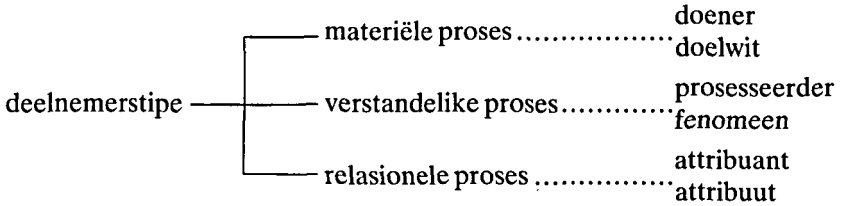
In voorbeeld 12. *Hy is die leier*, het ons nie met attribusie te doen nie. Die verhouding tussen *Jan* en *die leier* is 'n "gelyk aan"-verhouding waarin daar 'n eerste term, *Jan*, "gelyk aan" 'n tweede term, *die Leier*, is. Omdat dit dié tipe verhouding is, kan die twee terme ook omgeruil word sonder dat dit die betekenis van die vergelyking beïnvloed. Vergelyk byvoorbeeld: *Die leier is Jan*.

Die verskillende prosestipes kan soos volg in 'n netwerk weergegee word:

(c) Deelnemerstipes

Hieronder volg ook 'n beknopte skets van die deelnemerstipes wat by prosesse betrokke is. Net die deelnemers wat vir hierdie bespreking van belang is, word aangedui.

3. Die teks

BALLADE VAN DIE GRYSLAND

Die vroegre boere-paradijs
is nou één molshoop, groot en grijs
TOTIUS: Trekkerswee

I

Uit tunnels van die nag tuur
ek oor rook en mis as ysterspore
my in kringe van die stad instuur.

Teen dakke en skoorstene blink
die son, soos in 'n leeggeloopde dam
op bottelskerwe en geroeste sink.

Eers in slote langs die straat,
met blou koffiëkan en pik
het ek verbygangers beny, gehaat.

Toe het ons tot 'n staaldriehoek
die leë oliëvate opgestapel –
bye aan 'n nat bruin heuningkoek.

En haar hande, soos oor 'n klavier,
gryp en vou en gryp en vou
stukke sjokola in blinkpapier.

Draaisae gil en in my ore
klink die geklets van beitels,
die geneul van swart motore.

Uiteindelik valse syfers neergekrap,
kon ek uit vet van viskafees
na 'n paradys ontsnap.

III

Die hospitaal is wit-gevlak en koel
as die glaspypie water uit my tap . . .
tot ek die vrees weer voel.

Smiddags groei 'n oog uit elke kwas
en in die nanag gryp 'n vlermuis
my dae soos 'n tros lukwarte vas.

'n Knop het in my keel gekom
die oggend toe die peerboom
in die steenkoolerf wit blom.

II

Na tuine van die nag, waar neonligte blom,
het ek met haar gevlug; maar by my was
die vrees – die rekenmeester kom.

Bo na sterre, soos die grootwiel,
van sterre na die aarde,
duisel elke vrou my siel.

Bioskoop en dans, draak en die fisant
dra ons op die mallemeul
nagliks na 'n Feëland.

'n Pennieslotmasjien se kake
spoeg 'n kaartjie na my uit:
"Wees veral versigtig met geldsake."

O die vrees! as die rekenmeester kom
hoe sal ek kan verantwoord
en verslag gee van sy eiendom?

Die dag breek grou: 'op tafelblad'
links in my smalle kamer
'staan leë bottels in hul nat'.

O week na week gebonde
'n haas aan die ovale kring
en agter my ses honde.

O as die rekenmeester kom!
wat sal ek van sy wêreld
nog kan wys aan hom?

Deur tralies wat die tuin omsluit
kyk ek en my verwarde broers
verlangend na die stad nog uit:
hoe deur die reën en laaste lig,
krukkig soos nat voëls
loop elke jas met sy gesig.

Blinkpapier, mallemeul en wiel,
'n laphaas en ses honde
óm en óm . . . die dun spil van die siel.

(Uit Opperman, 1980: 254–256)

4. Bespreking

Die eerste taak is om vas te stel watter stelle in die gedig gebruik word. Hulle word weergegee met die implisiete dele tussen hakies. Die drie passasies waarin die gedig verdeel is, word afsonderlik bespreek:

4.1 Die eerste passasie

Vir die doel van die bespreking word daar in die eerste passasie dertien stelle onderskei. Slegs die subjek (S), predikator (P) en die komplemente (K) word weergegee omdat hulle nodig is om vas te stel watter deelnemers en prosesse betrokke is. Die adjunkte (A) word nie weergegee nie. Die dertien stelle in die eerste passasie van die gedig is die volgende:

1. *ek* tuur
2. ysterspore stuur *my*
3. die son blink
4. *ek* het verbygangers beny
5. (*ek* het verbygangers) gehaat
6. *ons* het die oliegate opgestapel
7. *haar hande* gryp (stukke sjokolade)
8. (*haar hande*) vou stukke sjokolade
9. draaisae gil
10. die geklets van beitels klink
11. die geneul van swart motore (klink)
12. (*ek*) het vals syfers neergekrap
13. *ek* kon ontsnap

In ses van hierdie stelle (nl. 1, 4, 5, 6, 12 en 13) is die verteller in die subjekposisie in die stel. Maar hy is 'n *doener* slegs in stelle 1, 6, 12 en 13 waarin daar materiële prosesse plaasvind. In 4 en 5 is hy nie 'n doener nie, maar is hy 'n *prosesseerder*, wat betrokke is by 'n verstandelike proses. In hierdie twee gevalle is die verstandelike prosesse wat ter sprake is *geïnternaliseerde reaksieprosesse*. Hy doen dus nie self iets nie, maar reageer bloot net op wat van buite aan hom gedoen word.

Daar is sewe ander stelle in hierdie passasie en in elkeen van hulle het ons met 'n materiële proses te doen, d.w.s. in elkeen van hulle word na 'n werklike aksie verwys. In stel 3 het ons met 'n *materiële gebeurtenisproses* te doen. In stelle 2, 7, 8, 9, 10 en 11 het ons met *intensionele aksieprosesse* te doen. Wat egter van belang is in die verloop van die ballade, is dat die doeners in hierdie stelle almal òf nie-menslik òf nie-lewend is. Die vroulike persoon waarna daar verwys word, word ontmenslik deurdat daar in 'n sinekdogeïese beeld slegs op haar hande gekonsentreer en hulle as meganiese instrumente, dus nie-lewend, voorgestel word. Die “Gryslan” is 'n wêreld waarin die meeste van die doeners wat by materiële prosesse betrokke is, nie-lewende entiteite is. Alhoewel hulle nie-lewend is, word daar eienskappe van lewende dinge aan hulle toegeken, byvoorbeeld *draaisae gil*, *beitels klets*, *motore neul*.

4.2 Die tweede passasie

In die tweede passasie word die volgende agtien stelle vir die doel van die bespreking onderskei:

14. *ek* het met haar gevlug
15. *die vrees* was by my
16. *die rekenmeester* kom
17. *elke vrou* duisel my siel
18. *bioskoop* dra *ons*
19. *dans* (dra *ons*)
20. *draak* (dra *ons*)
21. *fisant* (dra *ons*)
22. 'n *pennieslotmasjien se kake* spoeg 'n kaartjie uit
23. wees veral versigtig met *geldsake*
24. *die rekenmeester* kom
25. hoe sal *ek* kan verantwoord?
26. (hoe sal *ek* kan) verslag gee?
27. *die dag* breek
28. *leë bottels* staan
29. (*ek* is) 'n haas in 'n ovale kring
30. (*ek* is) gebonde
31. die honde (is) agter *my*

In die eerste passasie was die verteller slegs in een stel (stel 2) in die direkte objekposisie: “. . . as ysterspore *my* in kringe van die stad instuur”. In die tweede passasie is daar vier stelle (18, 19, 20 en 21) waarin hy in die direkte objek se posisie in die stel is. Hy en (vermoedelik) die meisie met wie hy gevlug het, word deur *bioskoop*, *dans*, *draak* en *fisant* na 'n “Feëland” gedra. Weer eens het ons te doen met nie-lewende doeners. En die sprekers se deelnemersrol is nou die van *doelwit* van die aksie van die nie-lewende doeners. Hy doen dus nie meer self dinge nie, maar hulle word aan hom gedoen. In stelle 29 en 30, waarin hy wel in die onderwerpsposisie verskyn, is hy die *attribuant* in 'n relasionele proses, en nie 'n aktiewe deelnemer nie.

4.3 Die derde passasie

Vir die doel van die bespreking word die volgende stelle in die derde passasie onderskei:

32. *die hospitaal* is witgekalk
33. (*die hospitaal is*) koel
34. *die glaspypie* tap water uit my
35. *ek* voel die vrees
37. 'n *oog groei* . . . uit elke kwas
38. 'n *vlermuis* gryp my dae vas
39. 'n *knop* het in my keel gekom
40. *Die peerboom* blom
41. *die rekenmeester* kom
42. wat sal *ek* kan wys . . . ?
43. *ek en my verwarde broers* kyk hoe . . .
44. *elke jas* loop . . .
45. Blinkpapier, mallemeul en wiel, 'n laphaas en ses honde (draai/wentel) om die dun spil van die siel.

In hierdie passasie verskyn die verteller as doener slegs drie maal in die onderwerpsposisie, naamlik in stelle 35, 42 en 43. In 42 is hy die onderwerp in 'n vraagsin, en doen hy dus nie werklik iets nie. Hy vra oor wat hy moet doen. In 42 is hy saam met sy “verwarde broers” die doener, en is hulle betrokke by 'n proses wat as *materieel* en *intensioneel* beskryf kan word, maar wat nie oorgaan op 'n doelwit nie. Dit is dus nie 'n gerigte proses nie. Die werkwoord *uitkyk* en *tuur* dui op 'n onbetrokkenheid van die doeners, omdat dit nie gerigte prosesse is nie. Dit is prosesse sonder 'n doelwit. In hierdie opsig eindig die verhaal soos hy begin het, met die verteller wat die “Gryslan” van buite af waarneem.

In die wêreld waarin hy nou is, wemel dit van nie-menslike en nie-lewende doeners, bv. *die glaspypie* (34), 'n *oog* (36), 'n *vlermuis* (37), 'n *knop* (38), *die peerboom* (40), *elke jas* (44) en *blinkpapier, mallemeul en wiel, 'n laphaas en ses honde* (45). Die enigste stel waarin hy alleen in die subjekposisie verskyn, is 35: *ek voel die vrees*. Dit is 'n stel wat uitdrukking gee aan 'n geïnternaliseerde perseptuele proses waarin die verteller die deelnemersrol van *prosesseerder* het, en die *vrees* dié van *fenomeen*. Hy is dus in dié geval ook nie aktief betrokke nie, want persepsie behels nie 'n doelbewuste daad nie. Die verteller *doen* slegs in stel 43 iets, en hierbo is reeds daarop gewys dat dit 'n nie-gerigte doen is.

5. Samevatting

In die “Gryslan” is die verteller in die eerste passasie nog aktief betrokke by die prosesse deur self as *doener* op te tree. In die tweede passasie begin dit reeds drasties anders lyk. *Die paradys en Feëland* waarheen hy ontsnap het, is 'n wêreld waarin hy nie meer as 'n *subjek* wat dinge *doen* optree nie, maar waarin hy 'n *objek* word *aan wie die dinge gedoen word*. Verder word hy ook die objek van nie-lewende en nie-menslike doeners. In die laaste passasie

doen hy niks meer nie, hy *voel* net *die vrees* en *kyk uit na die stad*. Die enigste doeners in hierdie passasie is nie-lewende en nie-menslike dinge.

Hierdie ontwikkeling wat in die semanties-grammatiese struktuur van die stelle waaruit die gedig opgebou is, aangetoon kan word, loop parallel met die verhaalmatige verloop van die gedig. In die eerste passasie skilder die verteller sy aankoms in die “Gryslan”, sy aanvanklike swaarkry en die kans om van die swaarkry te ontvlug. Die tweede passasie bevat sy geskiedenis in die “paradys” waarheen hy ontvlug en die ironie van sy bestaan daarin. In die derde passasie bevind hy homself in ’n gestig vir kranksinniges, waarheen hy gedryf is deur sy vrees vir die “rekenmeester” wat gaan kom.

Hy kom van buite na die “Gryslan”, nie uit vrye wil nie, maar word deur *ysterspore* daarheen *gestuur*. Van die begin af word hy ’n al hoe minder aktiewe deelnemer aan die prosesse waarby hy betrokke is, en al hoe meer die doelwit van die prosesse wat deur nie-menslike en nie-lewende doeners uitgevoer word.

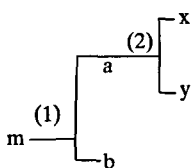
Hier word nie te kenne gegee dat die interpretasie van die gedig van die studie van die dieptegrammatika afhanklik is nie. Die “Gryslan” en die ontmensliking daarin word baie duidelik gestel deur die verloop van die verhaal en deur die beelde, bv. die sinekdogeïese *elke jas met sy gesig en haar hande ... gryp en vou*. Dink verder ook aan ’n beeld soos: *... in die nanag gryp ’n vlermuisk/my dae soos ’n tros lukwarte vas*, en talle ander. Die verteller se hulpeloosheid in hierdie onmenslike wêreld van die grootstad en die wyse waarop hy deur die noodlot meegevoer word, word egter baie duidelik weerspieël in die dieptegrammatika van die stelle waaruit die ballade opgebou is. In dié opsig verskaf die “Skaal en Kategorie”-model ’n waardevolle ondersteunende hulp-middel by die lees en interpretasie van die gedig.

Aantekeninge

1. Vergelyk bv. Cloete, 1970: 54 en 63–72; Cloete, 1981: 74–77; 16–18; Grové, 1965: 13–16; Kannemeyer, 1983: 109–110; Nienaber en Nienaber-Luitingh, 1971: 73; Snyman, 1983: 72–74 en Spangenberg, 1980: 39–40.
2. Die notasionele konvensie met betrekking tot sisteme is soos volg (vgl. Fawcett, 1980: 20):

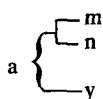

Daar is ’n sisteem met kenmerke x/y , en invoervoorwaarde a .
(As a gekies word, moet δf x δf y gekies word).
Seleksie-uitdrukkings: ax, ay .

Sisteem (1) en sisteem (2) is op grond van afhanklikheid sodanig georden dat a in sisteem (1) die invoervoorwaarde vorm vir sisteem (2). (Indien a gekies word, moet δf x δf y gekies word.)

Seleksie-uitdrukkings: max, may, mb .

Sisteme m/n en x/y is gelyktydig.
(Hulle het dieselfde invoervoorwaarde a .)

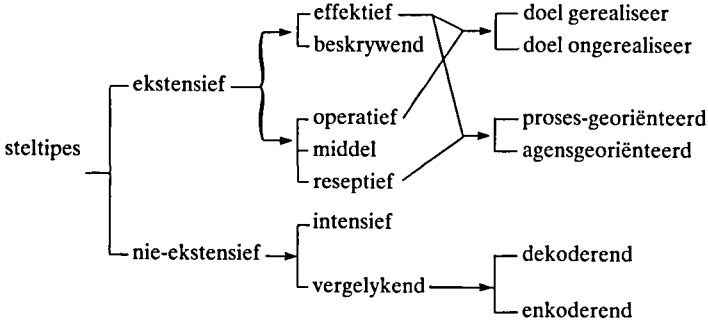

Sisteem uit beide a en c. (as beide a en c gekies word, moet ðf x ðf y gekies word.)

Sisteem x/y het twee moontlike invoerwaardes, ðf a ðf d. Seleksie-uitdrukkings: ax, ay, dx, dy.

3. Die sisteemnetwerk van basiese steltipes lyk soos volg (vgl. Muir, 1971: 114):

4. Die term *stel* word, na aanleiding van De Villiers (1968 en 1983) gebruik as Afrikaanse vertaling vir die Engelse term “clause”, d.w.s. ’n grammatiese konstruksie wat bestaan uit ’n onderwerpsgedeelte en ’n predikaatgedeelte, en wat ’n onderliggende proposisie verteenwoordig.

Verwysings

- Allerton, D.J. e.a. (reds.). 1979. *Function and context in linguistic analysis*. London: Cambridge University Press.
- Berry, M. 1975. *Introduction to Systemic Linguistics 1*. London: Batsford.
- Berry, M. 1976. *Introduction to Systemic Linguistics 2*. London: Batsford.
- Cloete, T.T. 1970. *Kaneel*. Kaapstad: Nasionale Boekhandel.
- Cloete, T.T. 1981. *Gids by Opperman se Senior Verseboek*. Kaapstad: Tafelberg.
- De Villiers, M. 1968. *Die grammatika van tyd en modaliteit*. Kaapstad: Balkema.
- De Villiers, M. 1983. *Afrikaanse grammatika vir volwassenes*. Kaapstad: Balkema.
- Fawcett, R.P. 1980. *Cognitive linguistics and social interaction*. Heidelberg: Julius Groos.
- Grové, A.P. 1965. *Monografieë uit die Afrikaanse letterkunde, nommer 9*. Kaapstad: Tafelberg.
- Grové, A.P. (red.). 1974. *D.J. Opperman: dolosgooier van die woord*. Kaapstad: Tafelberg.
- Halliday, M.A.K. 1961. Categories of the theory of grammar. In: *Word* 17(3): 241–292.
- Halliday, M.A.K. 1966: Some notes of deep grammar. In: *Journal of Linguistics* 2(7): 57–67.
- Halliday, M.A.K. 1967a. Notes on transitivity and theme 1. In: *Journal of Linguistics* 3(1): 37–81.

- Halliday, M.A.K. 1967b. Notes on transitivity and theme 2. In: *Journal of Linguistics* 3(2): 199-244.
- Halliday, M.A.K. 1968: Notes on transitivity and theme 3. In: *Journal of Linguistics* 4(2): 179-215.
- Halliday, M.A.K. 1979. Modes of meaning and modes of expression: In: Allerton e.a. (eds.). *Function and context in linguistic analysis*. London: Cambridge University Press.
- Hudson, R.A. 1971. *English complex sentences*. Amsterdam: North Holland. 1976: *Arguments for a Non-transformational Grammar*. Chicago: University of Chicago Press.
- Kannemeyer, J.C. 1983. *Geskiedenis van die Afrikaanse Literatuur II*. Kaapstad: Academica.
- Kress, G. 1976. *Halliday: system and function in language*. London: Oxford University Press.
- Leech, G.N. 1971. *Meaning and the English verb*. London: Longman.
- Muir, J. 1972. *A modern approach to English grammar: an introduction to Systemic Grammar*. London: Batsford.
- Nienaber, C.J.M. en Nienaber-Luitingh, M. 1971. *Woordkuns*. Pretoria: Van Schaik.
- Opperman, D.J. 1980 (10e druk). *Groot verseboek*. Kaapstad: Tafelberg.
- Snyman, H. 1983. *Mirakel en muse*. Kaapstad: Perskor.
- Spangenberg, D.F. 1980. *Peellings in die poësie*. Kaapstad: Academica.